

Тукало О. М.,
бібліотекар I категорії бібліотеки ВДПУ ім. М. Коцюбинського

УДК027.7:37(477.44-25):004.77

**БІБЛІОТЕКА ВДПУ В ГЛОБАЛЬНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ
ПРОСТОРІ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ, СТАТИСТИКА
ТА ОБЛІК ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ (С. 353-363)**

Розглянуто засоби формування, розміщення, доступу, форми обліку та статистика Інтернет-ресурсів бібліотеки ВДПУ.

Ключові слова: Інтернет-ресурси бібліотеки, хмарні технології, електронні інформаційні ресурси, електронна бібліотека, формування Інтернет-ресурсів, облік Інтернет-ресурсів, статистика, Інтернет-каталог бібліотеки, бібліотека web 2.0.

«Інформація нині стає дедалі важливішим економічним, політичним та соціальним ресурсом людства. Його ефективне використання передбачає вдосконалення процесів управління даним ресурсом, мобілізацію усіх активних членів суспільства на постійну самоосвіту, а за таких умов різко зростає роль бібліотек».

В. Медведєва
Провідний бібліограф
Національної бібліотеки
України ім. Вернадського.

Вагомою складовою документо-інформаційного ресурсу сучасної бібліотеки стають електронні інформаційні ресурси.

Термін «ресурс» має на увазі не тільки поширення інформації, але і її виробництво. Тому бібліотека не тільки відбирає в Інтернеті найбільш цінну інформацію, забезпечує зручний доступ до неї, але і виробляє власну продукцію та розміщує її в телекомунікаційних системах та мережах. За даних умов, важливим процесом

в діяльності сучасної бібліотеки є класифікація та облік Інтернет-ресурсів.

Бібліотека ВДПУ – бібліотека модульного типу, яка гармонійно поєднує традиційні фонди і послуги з інноваційними, серед яких:

- електронні ресурси локального доступу (доступ в електронних залах бібліотеки, телекомунікаційні мережі бібліотеки та університету);
- Інтернет-ресурси бібліотеки;
- ресурси віддаленого доступу власної генерації (розміщуються на сервері бібліотеки);
- корпоративні ресурси та ресурси інших користувачів (з правами доступу);
- віртуальна довідкова служба (далі – ВДС) та інші засоби віртуального бібліографічного та вебліографічного інформування;
- служба формування цифрових копій;
- служба електронної доставки документів (далі – ЕДД);
- міжбібліотечний абонемент (далі – МБА), що активно використовує можливості ЕДД.

Електронна бібліотека університету об'єднує як локальні так і Інтернет-ресурси. При цьому спостерігається динаміка розширення сектору Інтернет-ресурсів бібліотеки.

Стратегія розбудови електронної бібліотеки університету базується на інноваційному міні-проекті «Бібліотека Web 2.0» (Бібліотека 2.0) – стратегія розбудови електронної бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету». Він розроблявся в складі загальнобібліотечного проекту «Модель сучасної бібліотеки ВНЗ» і розрахований на період 2014–2019 рр.

Бібліотека Web 2.0 (Бібліотека 2.0) – бібліотека відкритого типу, що реалізує максимальний об'єм традиційних ресурсів та послуг в телекомунікаційних системах та мережах, зокрема в мережі Інтернет.

По суті, термін «Web 2.0» означає проекти і сервіси, які активно розвивають і покращують самі користувачі: блоги, вікі, соціальні мережі і т. п.

Тому основними принципами WEB 2,0 є колективізм, кооперація, відкритість, доступність, інтерактивність.

«Бібліотека Web 2.0 для ВНЗ» базується на додаткових принципах:

- освітньо-наукова та соціально-виховна орієнтація;
- реалізації моделі «Освіта впродовж життя»;
- популяризації читання серед різних груп;
- системності, оперативності та ефективності.

Ядром Інтернет-ресурсів бібліотеки є її сайт, навколо якого групуються:

- Інтернет-каталог;
- Інституційний репозитарій;
- Віртуальна довідкова служба;
- ресурси google+;
- сторінки в соціальних мережах.

Зараз популярною формою обслуговування користувачів є прозорий офіс. Наш сайт практично є аналогом прозорого офісу, так як висвітлює всі сторони життя і діяльності бібліотеки та реалізує значний об'єм інноваційних ресурсів та сервісів.

Комфортне середовище для користувача Інтернет-ресурсів бібліотеки - це один із її пріоритетів. Тому доступ до важливих ресурсів бібліотеки організовано з головної сторінки сайту та через «Єдине вікно доступу (ЄВД)».

Єдине вікно доступу, є однією з вимог Бібліотеки 2.0. Це окрема сторінка, що забезпечує доступ до всіх зовнішніх, по відношенню до сайту Інтернет-ресурсів бібліотеки. Через банери відбувається доступ до важливих Інтернет-ресурсів бібліотеки. Дістатися до електронних ресурсів бібліотеки можна не тільки через сайт, окремі з них мають власні адреси в Інтернеті.

З метою полегшення орієнтації серед значного об'єму ресурсів сайту (майже 150 окремих сторінок) створено «Візитку сайту» – це інформаційний ролик, розташований на YouTube (8 хв.), з репостами на сторінках бібліотеки в соцмережах. «Візитка» детально описує структуру, контент та Інтернет-сервіси бібліотеки.

Карта сайту – одна зі сторінок сайту, інформація на якій аналогічна розділу «Зміст» звичайної книги. Використовується як елемент комплексної навігації Інтернет-ресурсами бібліотеки. У карті сайту представлений повний перелік розділів і / або всіх сторінок, наявних на сайті.

Інтернет-ресурси та інноваційні послуги бібліотеки умовно можна поділити на декілька груп:

- організаційно-інформаційні;
- соціально-просвітницькі;
- навчальні та науково-допоміжні;
- довідково-бібліографічні та вебліографічні.

Зупинюсь на найбільш значущих та нових ресурсах бібліотеки. Серед них – навчальні та науково-допоміжні. До них відноситься Інтернет-каталог бібліотеки, який в складі корпоративного проекту «Зведений ІРБІС-каталог» забезпечує пошук за: ключовими словами, автором, назвою, роком видання. На сайті проекту організовано словники для основних пошукових термінів. Недоліком є відсутність (з поточного року), рейтингів на сторінках користувачів. Не думаю, що такий важливий ресурс не проводить вебліометричні дослідження, схоже на те, що формуються приховані рейтинги.

Інституційний репозитарій бібліотеки формується з вільним доступом і складається з таких колекцій:

- автореферати та дисертації;
- наукові публікації;
- навчально-методичні видання;
- краєзнавчі видання;
- видання бібліотеки;
- електронні видання (художня література, на яку закінчився термін дії Закону про авторське та суміжні права, планується формування теки сучасних подільських авторів).

Інтернет-ресурсом є і Віртуальна довідкова служба бібліотеки (ВДС) – це безкоштовна онлайн-послуга, спрямована на оперативне виконання разових запитів віддалених користувачів, які пов'язані з пошуком інформації. Відповіді на запити готуються із застосуванням інформаційних ресурсів ВДПУ та мережі Інтернет. Скористатися послугою можуть всі віддалені користувачі, незалежно від того, чи є вони користувачами бібліотеки ВДПУ. Прийом запитів від користувачів відбувається з використанням «Гостьової книги бібліотеки ВДПУ», у робочі дні з 10 до 16 год. Максимальний термін виконання запитів – 2–3 робочих дні (в залежності від їх специфіки та складності). Відповідь розміщується безпосередньо під запитом. Виконані довідки переносяться в тематичний «Архів відповідей», в якому також знаходиться інформація про «Останні довідки» і добірка відповідей на «Популярні теми» (запити, за якими звертаються найчастіше).

На базі ЕК бібліотека формує готові інформаційно-бібліографічні списки за дисциплінами, які вивчаються в університеті. Ця послуга називається «Галузева бібліографія», доступ до неї розташований в окремому розділі сайту, а інформація представлена у вигляді сортованих за автором (назвою) списків, з повною інформацією про видання. Розділ користується особливим попитом серед науковців та кафедр університету (понад 30 тис. звернень в 2014 р.).

Наступним електронним ресурсом бібліотеки є дистанційні навчально-методичні курси на сайті:

- «Бібліотечна система Ірбіс. Арм «Читач» : методика проведення
- пошуку»;
- «Основи інформаційної культури користувача бібліотеки : курс лекцій»;
- «Бібліографічний опис документів : [основні елементи та правила
- складання]»;
- «Універсальна десяткова класифікація (УДК). історія та сучасний стан :
- [структура УДК : приклади індексування]»;
- «Електронні ресурси бібліотеки ВДПУ: склад та способи доступу»;
- «Індекс цитування. Імпакт фактор. Наукометричні БД : аналітичний огляд».

Велику увагу бібліотека приділяє краєзнавчій роботі. З цією метою створено добірку «Вінниччина в БД ЕК». Інформацію сортовано за типами видань: книги, аналітичні описи і т. п.

Активно формується веббібліотека, яка складається з понад 2250 лінків. Це і каталог посилань за навчальними дисциплінами, сайти для науковців, бібліотекарів і краєзнавча тека «Вінниччина в Інтернеті», а також нові ресурси соціальної направленості – працевлаштування та профорієнтація.

Соціально-просвітницькі Інтернет-ресурси бібліотеки виділені в окремий просвітницький блок сайту. Їх перелік:

- віртуальні виставки (останнім часом – мультимедійні) та перегляди;
- календарі знаменних та пам'ятних дат;
- фото-відео галерея;
- блок інформації про М. Коцюбинського (у тому числі мультимедійна
- полиця творчості);
- історія книги та бібліотек (в т. ч. відео-лекція «Елементи книги»);

- афористика;
- цікаві факти про книги, авторів та бібліотеки.

Останніми є віртуальна полиця творчості М. Коцюбинського та добірка матеріалів до 180-річчя Марка Твена.

Хмарні технології - це потужний інструмент не тільки для представлення бібліотеки в Інтернет-просторі, а й для організації її власної роботи. Це шанс для бібліотеки перейти на новий рівень діяльності. Тому наша бібліотека широко використовує хмарні технології у своїй діяльності для створення та публікації документів, маркетингових досліджень, обміну інформацією, резервного копіювання даних.

Бібліотека використовує такі Google-хмари:

- блог;
- google-диск, у тому числі його додатки (програмне забезпечення);
- YouTube;
- google-фото.

Серед останніх розробок – Google-форми віртуального анкетування. Наразі на головній сторінці сайту бібліотеки проводиться віртуальне анкетування «Ви і бібліотека. Анкета користувача».

Блог нашої бібліотеки об'єднує декілька тематичних сторінок, серед нових: Книжковий клуб «Автограф», Творчий клуб «Креативне рукоділля».

Перейдемо до обліку електронних ресурсів та формування бібліометричних характеристик інноваційних фондів та послуг. Дуже багато питань щодо обліку Інтернет-ресурсів та ресурсів віддаленого доступу не врегульовано на державному рівні. Чіткої нормативної бази не існує. Тому облік електронних ресурсів в бібліотеці здійснюється на основі нормативних документів України в галузі бібліотечної справи, рішень методичної ради бібліотеки, рекомендацій МОБ (метод. об'єднання біб-к) ВНЗ м. Вінниці, рекомендацій МОБ педагогічної галузі, а в окремих випадках з посиланням на Міжнародні стандарти, зокрема ISO 2789 : 2006: «Інформація і документація - Міжнародна бібліотечна статистика». Серед його положень існує стаття: «Бібліотечний фонд сьогодні включає усі документи, що надаються бібліотекою її користувачам; включаючи документи, наявні у бібліотеці, і віддалені ресурси, для яких оформлені права доступу, постійного або тимчасового значення».

Формами обліку електронних ресурсів бібліотеки ВДПУ є:

- електронний щоденник відділу ІТ (включає таблиці обліку користувачів, відвідувачів, документовидачі, бібліографічного інформування та інших послуг, що надаються в ЗЕІ, відділі ІТ та ТКС);
- електронна щотижнева та зведена (річна) форми формування БД ЕК на базі якої формується «Паспорт електронного каталогу бібліотеки»;
- вихідні статистичні форми-характеристики ресурсів АБІС ІРБІС (використовується для формування річних та поточних звітів);
- електронна книга сумарного обліку видань на знімних носіях (формується паперовий аналог);
електронна книга сумарного обліку мережевих локальних електронних документів (БД ЕК «Повнотекстові видання»);

- Паспорт інтернет-ресурсів бібліотеки, що формується на основі рейтингових систем: top.mail.ru, googleanalytics, liveinternet.ru та вбудованих статистичних даних соціальних мереж.

Детальніше хочу зупинитися на рейтингу сайту бібліотеки, оскільки саме він є найбільш точним та включає комплексну інформацію про Інтернет-ресурси бібліотеки. Веб-сайт бібліотеки став першим її Інтернет-ресурсом (2007 р.). Вже тоді виникла потреба аналізу використання його ресурсів. У 2008 році сайт приєднався до провідного на той час рейтингового ресурсу – top.mail.ru. З часу розміщення лічильника top.mail.ru сторінками сайту бібліотеки скористалися понад 1 млн. разів.

Статистичні розподіли бібліотеки формуються в групі сайтів ВНЗ. На сьогодні в групу входять понад 2000 сайтів ВНЗ, науково-дослідних установ країн СНГ, освітніх порталів, систем дистанційного навчання, освітніх мереж (зокрема URAN). Рейтингом користуються окремі ВНЗ зарубіжних країн (зокрема університет York США, портали освіти за кордоном). Щоденний рейтинг нашої бібліотеки коливається між 185–220 місцем у рейтингу).

За 7 років використання рейтингу значно розширилась база його статистичних показників. Крім табличних форм, формуються статистичні діаграми за основними показниками рейтингу; зберігається історія рейтингів за 15 років. Зручним засобом формування статистики за окремими сторінками сайту, який активно використовується бібліотекою, є пошуковий фільтр. У кінці бібліотечного року ми збираємо статистику за кожною з сторінок, а на її основі формуємо статистику використання окремих блоків сайту.

Хочу зупинитись на новій формі обліку електронних ресурсів «Паспорти Інтернет-ресурсів бібліотеки», який складається з паспортів:

- веб-сайту бібліотеки;
- блогу бібліотеки;
- Інтернет-каталогу бібліотеки;
- Інституційного репозитарію;
- YouTube-контенту бібліотеки;
- контенту бібліотеки в соціальних мережах.

Розглянемо базові характеристики ресурсів на прикладі «Паспорта сайту бібліотеки». У ці характеристики входять:

- повна та скорочена назва ресурсу;
- дата розміщення в мережі Інтернет;
- URL адреса ресурсу;
- тип та коротка анотація (з якою метою формується);
- структура ресурсу;
- системні та апаратні вимоги до ресурсу (зокрема для сайту – підтримка HTML, дозвіл моніторів, під які оптимізований сайт, основні браузерери, в яких тестується сайт);
- участь у рейтингах.

Решта ресурсів описуються за такою ж методикою, з урахуванням особливостей кожного ресурсу. У Паспорт сайту також вносяться кількісні характеристики його

використання (для кожного ресурсу окремо). Існують різні підходи до класифікації Інтернет-ресурсів. Відмінності в підходах обумовлені цілями, для яких розробляється класифікація. Наприклад, wiki-класифікацію для ресурсів Інтернету:

- за способом доступу (відкритий, обмежений (авторизований));
- за способом виробництва;
- за авторством (власної генерації, авторство третьої сторони);
- за розміщенням (автономні сайти, розділи сайтів);
- за складом (моноресурси, колекції);
- за оновленням (періодично оновлювані, не регулярно оновлювані, не оновлювані);
- за способом представлення інформації (текст, графіка; аудіо, відео;
- мультимедіа; квести).

Питання обліку документовидачі Інтернет-ресурсів до цього часу ще не врегульовано. Тому неможливо прирівняти видачу мережових електронних ресурсів до показників традиційної видачі. Парадокс полягає в тому, що для роботи з електронними ресурсами Бібліотека витрачає стільки ж часу, як і для роботи з традиційними, але результати цієї діяльності у ДСТУ невідображені.

Отже, настав час удосконалення обліку статистичних показників роботи бібліотек ВНЗ. Тому при обліку документовидачі Інтернет-ресурсів ми пропонуємо враховувати Інтернет-ресурси сайту, власної генерації (крім інформації про бібліотеку та довідково-бібліографічної інформації), використання репозитарію, використання ресурсів власної генерації в соц. мережах (дописи, відео, фото, мотиватори...), флеш та відео на YouTube.

Бібліотека значну увагу приділяє бібліометричним дослідженням. Зокрема, щорічно проводить моніторинг використання інноваційних ресурсів та послуг. Детальніше з нашими статистичними показниками виможете ознайомитися за адресою: <http://library.vspu.edu.ua/html/stat.htm>.

Список використаних джерел

1. Бардашевська А. І. Медіа-освіта: бібліотечна складова. Від провінційних методик до міжвідомчого корпоративного проекту / А. І. Бардашевська // Шкільна бібліотека. – 2015. – № 8. – С. 4–5.
2. Белоус В. С. Использование социальных сайтов в библиотеке высшего учебного заведения: за или против? / В. С. Белоус // Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, освіти та культури : матеріали науково-практичної конференції (Севастополь, 7–10 жовтня 2013 р.) / ред. В. О. Крамарь. – Севастополь, 2013. – С. 3–8.
3. Бондаренко В. Електронні бібліотеки в контексті дискантного обслуговування користувачів / В. Бондаренко // Вісник Книжкової палати. – 2015. – № 6. – С. 15–18.
4. Глазунова Л. В. Интернет-портал в системе профессиональной информационной инфраструктуры украинского библиографоведения / Л. В. Глазунова // Научные и технические библиотеки. – 2013. – № 9. – С. 42–49.
5. Голенко І. О. Web-перегони в бібліотеці / І. О. Голенко // Шкільна бібліотека. – 2015. – № 5. – С. 45–47.

6. Головаха С. Наукова бібліотека у соціальних мережах / С. Головаха // Бібл. вісн. – 2013. – № 1. – С. 29–32.
7. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства : [монографія] / [О. С. Онищенко та ін.] ; Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – 247 с.
8. Киричок И. Вузовское виртуальное сообщество: миссия библиотеки в социальных сетях / И. Киричок, О. Русанова, К. Тесленко // Бібліотечний форум України. – 2014. – № 3. – С. 18–20.
9. Копанєва В. Бібліотека як центр збереження інформаційних ресурсів Інтернету : [монографія] / Копанєва В. ; НАН України ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2009. – 198 с.
10. Редькина Н. С. Персонализированное обслуживание интернет-пользователей библиотек / Н. С. Редькина // Научные и технические библиотеки. – 2015. – № 7. – С. 17–30.
11. Ростовцев С. Закордонний досвід інтернет-маркетингової діяльності бібліотек / С. Ростовцев // Вісник Книжкової палати. – 2015. – № 7. – С. 49–52.
12. Струнгар В. Інформаційно-пошукова система бібліотеки як інструмент прискорення опрацювання даних / В. Струнгар // Вісник Книжкової палати. – 2013. – № 10. – С. 28–30.